

Kettusviesti 4/2013

Sisältö

<i>Puheenjohtajan palsta</i>	3
<i>Kuolismaan Kettusten Sukukokouksen valokuvia</i>	4
<i>Rajavartiot Kuolismaassa</i>	6
<i>Kuolismaan savotat</i>	8
<i>Vuoden 1963 tapahtumia</i>	10

Suomen kesä oli kaunis, lämmin ja sateinen vuonna 2013

Puheenjohtajan palsta

Tuula Luomala

Hyvät Kuolismaan Kettusten sukuseuran jäsenet!

Vuoden 2013 sukukokous Joensuussa kesäkuun 29. päivänä kokosi meitä Kuolismaan Kettusia yhteen kolmekymmentä osallistujaa. Sukuseuroja vaivaava ”päänsärky” vähenevästä kiinnostuksesta sukuseuran toimintaan unohtui täysin, kun katseli Hotelli Aadaan saapuneita matkalaisia. Kuulumisia vaihdettiin, tunnelma oli vapaata ja iloisin mielin pidimme kokouksen, eikä kivi kengässä hiertänyt kenelläkään.

Kokouksessa tehtiin kaksi tärkeää päätöstä. Ensinnäkin muutimme sääntöjä siten, että sukukokouksen kutsumu ilmoitetaan sukuseuran nettisivuilla www.kuolismaankettuset.fi tai toissijaisesti sanomalehdessä. Hallitus päättää, miten ilmoitus sukukokouksesta toteutetaan. Olemme pakotettuja luopumaan perinteisestä kirjepostista postimaksujen ja materiaalin kustannussyistä. Pyrimme kuitenkin pitämään yllä sähköpostiosoitteita nettipostia varten. Mikäli sinulla tai jollakin sukulaisella operaattori muuttuu ja samalla sähköpostiosoite, niin olisi hyvä muistaa ilmoittaa uusi osoite jollekin hallituksen jäsenelle tai kätevästi sukuseuran kotisivuilla www.kuolismaankettuset.fi/ palaute/yhteydenotto kohdan kautta.

Toisena päätöksen teimme kannatus-/jäsenmaksun pitämiseksi entisellään 10 eurossa/talous.

Muistathan maksaa kannatus-/jäsenmaksun 10 euroa seuran tilille **FI74 3131 3002 2074 96** kaudelta 2013 - 2015. Maksamalla tuet tärkeää sukuseuran toimintaa. Olemme muuttamassa tilin Handelsbankista johonkin edullisempaan pankkiin. Ilmoittelemme pankin vaihdosta kotisivuilla ajoissa.

Muista laittaa viesti kohtaan nimesi (tai maksajien nimet) ja osoitteesi!

Kesä on kulunut kohta elokuun puolelle ja muistuttaa pienempiä koulujen alkamisesta ja suurempia jonkin harrastuksen jatkumisesta tai kiinnostuksesta ihan uuteen aloitukseen esim. jonkin muun opinon tai liikunnan parissa. Harrastusten myötä saamme samalla tärkeää aivojumbppaa ja iloisen mielen.

Toivotan kaikille Hyvää Loppukesää,

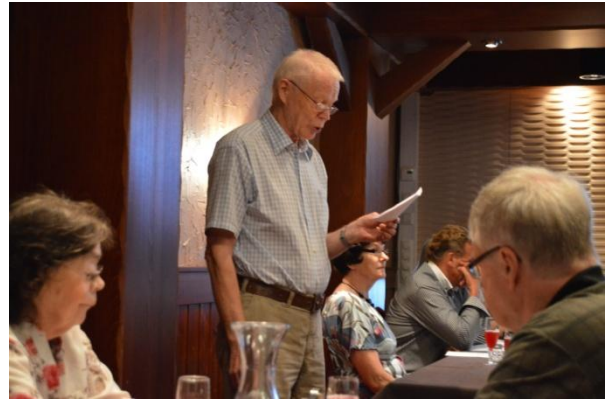
pj Tuula

Kuolismaan Kettusten Sukukokouksen valokuvia

Seuran puheenjohtaja Tuula Luomala avasi kokouksen

Kyösti Kettunen piti sukhartauden

Sukukokouksen puheenjohtaja Tarmo Kettunen

Seuran uusi kunniajäsen on Tuula Luomala, jonka seurassa Pertti, Jaakko ja Enska

Sukuseuran sihteeri Eeva Kettunen ja Taina Koivisto

Anja Halonen esitti karjalankielisiä lauluja "Ruskie neitsyt valgie neitsyt"

Pertti ja Pirjo Kettunen

Miikkulanvaaran Kettusten jälkeläisiä kahvilla

Miikkulanvaaran Kettusia kokouksessa

Sukumme jäseniä kesäteatterissa

Serkukset Taina Koivisto ja Kari Kettunen

Kesäteatteriesityksen saimme viettää aurinkoisessa säässä

Rajavartiot Kuolismaassa

Ensio Kettunen

Ilomantsin itäkylissä ei ollut ennen talvisotaa teollisia työpaikkoja. Maa- ja metsätaloustöitä riitti kuitenkin kaikille halukkaille. Rajavartioston palveluksessa oli rajaseudulla useita kymmeniä rajamiehiä. Liusvaarassa 1930-luvulla rajavartiosto oli Martiskaisen talossa vuokralla, josta se siirtyi Salmijärvelle. Megristä valtio osti vanhauskoisten luostarin rajavartioston vartiotuvaksi v. 1922. Siellä toimi Ilomantsin itäisin vartioasema aina talvisotaan saakka. Vartioaseman toiminta-alueena oli Itä-Ilomantsin raja-alueen vartiointi.

Megrin vartiosto 1930-luvulla

Pahkalammelle rakennettiin uusi vartioasema vuosina 1936 - 37. Vartioasema sijaitsi Pahkalammen pohjoispäädyssä, lähellä entistä Pahkalammen luostaria. Vartiosto oli salolla, jonne kuljettiin ensin veneellä Vuottoniemestä ja loppumatka jalan. Vartioasemalla pidettiin yhtä lehmää. Pahkalammelta oli matkaa rajalle reilut viisi kilometriä. Pahkalammen vartioston toiminta-alueena oli Ilomantsin itäkylien pohjois- ja koillisosan vartiointi pääasiassa Iljanvaaran alue. Vartioston alueella oli asutusta vain Iljanvaarassa,

asukkaista mainittakoon Auvinen ja Antti Hirvonen. Iljanvaarasta oli 25 km Kuolismaahan.

Pahkalammen vartioasema

Rajavartiostolla oli vartioasema myös Jyrkänkoscilla, joka sijaitsi lähellä Hullaria. Hullarin lisäksi asutusta oli Kasivaarassa. Vartioaseman valvonta-alueena lienee ollut Hattuvaaran ja Pahkalammen vartioasemien väli. Jyrkänkoscen vartioasemasta ei minulla ole tarkempia tietoja. Se lienee ollut pienin vartioasema itäkylissä?

Jyrkänkoski Koitajoessa, Hullarin ja Vellivaaran välissä

Salmijärvelle, Suojärven rajan tuntumaan rakennettiin seuraava vartiotupa, joka valmistui

vuonna 1938. Se sijaitsi Salmijärven luoteiskolkassa. Salmijärven vartion tehtäviin kuului vartioita pientä osaa Ilomantsin puoleista rajaa Liusvaarasta Suojärven rajalle saakka. Vartioaseman vartiointialue jatkui Suojärven puolella Naistenjärven vartioaseman rajalle saakka.

Salmijärven vartioasema sijaitsi luoteisrannalla

Salmijärven vartioasema 1938

Kuolismaassa rajavartiostolla oli ns. puhelinvartio Hurskaisten talossa. Kuolismaasta oli matkaa Pakkalammille 25 km ja Liusvaaraan 28 km. Kuolismaan vartio oli itäkyläisten vartiostojen keskuspaikka, jossa oli paikalla kolme rajamiestä. Rajamiehillä oli käytössä yksi pieni huone, jossa oli kaksi sänkyä ja työpöytä. Lisäksi siihen kuului pieni keittiö. Puhelinkeskuksesta oli yhteys yli kymmeneen puhelimeen mm. Liusvaaraan, Megriin, Pakkalammille sekä muutamalle metsätönsuorittajalle ja komentopaikalle. Kuolismaan vartiolta tehtiin savottapartioita siten, että yksi mies oli keskuksessa ja kaksi miestä partiossa. Iida Saarikiven ja Toivo Kainulaisen linja-autoja kulki päivittäin useita vuoroja Kuolismaahan ja Liusvaaraan. Sivukyliltä lähdettiin kirkolle asioille, lisäksi savotoille oli menijöitä ja tulijoita päivittäin. Kaikkien

linja-autoissa matkustavien rajapassit tarkastettiin Kuolismaassa. Muut Kuolismaan tienkäyttäjät tutkittiin pistokokein.

Hurskaisten talo Kuolismaassa

Rajavartioston miehet valvoivat rajaa kesäkautena kävellen tai soutaen, talvella hiihtäen. Rajanvalvonnan lisäksi rajamiesten tehtäviin kuului tarkastaa kerran kuukaudessa savotoilla työkentelevien henkilötiedot ja samalla katsoa onko luvattomia liikkujia rajaseudulla. Työnjohtajan listoista rajamiehet katsoivat keitä savotoilla oli töissä. Uusien savottamiesten paperit tarkastettiin aina ja silloin tällöin kaikkien muiden savottalaisten. Yleensä kaksi rajamiestä saapui kämpälle, toisen jäädessä ovelle vahtiin, toisen tarkastaessa savottalaisten paperit. Aika ajoin myös poliisit kiersivät tarkastamassa savottakämpillä asuvia. Siihen aikaan Kuolismaa ja muut itäkylät olivat raja-alueita, jossa tarvittiin erillinen rajapassi. Raja-alueille saapui yksittäisiä henkilöitä virkavaltaa pakoon. Ennen sotia oli yliloikkareita ja muita luvattomia rajan yli pyrkiviä. Liusvaaran kylästä noin viisi kilometriä Suojärvelle päin Viipurin läänin ja Kuopion läänin rajalla, Alemman Liusjärven ja Rajalampien välissä oli kapea salmi. Salmessa oli pato, jonka päällä oli polku rajalle. Polkua pitkin useat loikkarit ylittivät Suomen ja Neuvostoliiton rajan Porajärvelle mennessä. Rajavartiostoissa oli rajamiesten lisäksi emäntiä, joka laittoivat rajamiehille ruoan ja siivosivat vartioaseman. Rajavartiosto ja suojeluskunta työllistivät 1930-luvulta 1970-luvulle Ilomantsissa noin 150 rajamiestä. Nykyään Ilomantsin rajavartioston alueella on töissä huomattavasti vähemmän rajamiehiä.

Kuolismaan savotat

Enso Kettunen

Maatalouden ohella metsätyöt oli Kuolismaan ja itäkylien suurin työllistäjä. Ilomantsissa oli vuonna 1938 eniten metsää Metsähallituksella. Metsähallituksen metsiä oli 143 866 ha, joista osa luovutetulla itäkylien alueella. Toiseksi eniten metsää oli Enso Gutzeitilla, yhteensä 114 406 ha, joista suuri määrä itäkylien alueella Kuolismaassa ja lähikylissä. Metsien puuvarannon käyttö teollisuudessa alkoi kasvaa vauhdilla 1850-luvulla. Sahanomistaja Arppe ”pakkolunasti” yksityismetsiä Kuolismaassa ja sen lähikylissä arveluttavilla keinoilla. Maanomistajia Arppe pelotteli veroilla. Samalla hän lupasi maanomistajille hallintaoikeuden tilojen peltoihin ja tarvepuun hankinnan yhtiön metsistä. Näin tilat siirtyivät Arppen omistukseen.

Emännät lypsällä Kuolismaassa 1930-luvulla

Arppen kuoltua perikunta myi maa-alueen ensin Wärtsilä Oy:lle ja sieltä ne siirtyivät ensin Ilomantsin Metsäkiinteistö Oy:lle ja myöhemmin Enso Gutzeitille. Kuolismaan kylän maa-alue oli 18 126 ha, joista Enso Gutzeit omisti 17 545 ha. Vuottoniemen maa-alueista 97 % ja Lutikkavaaran maa-alueista 90 % siirtyi Enso Gutzeitin omistukseen 1900-luvun alkupuolella. Metsätyöt työllistivät Ilomantsissa 1930-luvulla talvikausilla yli 1500 miestä ja uittokaudella miehiä oli parhaimpina aikoina töissä lähes 2000 henkeä.

Kyliä läheisyydessä olevien hakkutyömaiden savottalaiset asuivat hakkualueiden lähitaloissa. Vuoden 1928 kämppälain tultua voimaan, yhtiöt rakennuttivat salojen suuremmille hakkualueille

kämppiä. Kämpän valmistumisen jälkeen alettiin hakata metsiä. Kämpä rakennettiin vesipaikan lähelle, järven tai joen rantaan. Kämpän rakennusaineena käytettiin hirsistä, joiden väliin laitettiin sammalta. Kämpissä oli tilat metsätyömiehille ja omat tilat kämppäemännälle ja työnjohtajille. Päivisin kämpillä oli emäntä ja mahdollisesti kämppäpoika, iltaisin kämpät olivat täynnä hikisiä savottalaisia. Savottalaiset toivat ruokansa mukanaan tai ostivat ruokaa kämppäemänniltä.

Enso Gutzeitin miehiä Miikulanvaaran Kettusilla

Kämppiä sijaitsi eri puolilla Kuolismaan, Liusvaaran, Lutikkavaaran ja Vuottoniemen saloja. Pakkalammen ja Vuottoniemen ympäristössä oli Enso Gutzeitin ja Metsähallituksen maita. Siellä oli useita savottakämppejä, joissa varsinkin talvikausina oli asumassa satoja metsätyömiehiä. Suuremmille kämpille rakennettiin hevosille oma talli ja miehille sauna. Työporukkaan kuului yleensä yksi hevosmies ja kaksi kaatomiestä.

Savottalaisten laavu Kuolismaan tienvarrella

Liusvaarassa ja Megrissä oli 1930-luvun lopussa useita savotoita, joissa miehiä lienee ollut talvisavotoissa 100 – 200. Kevään purouitoissa tarvittiin lisää miestyövoimaa aina kesäkuun alkuun

saakka. Liusvaarasta Suojärvelle päin ja Salmijärven ympäristössä oli 4 – 5 talviasuttavaa kämppää, joissa työskenteli 1930-luvulla 50 – 60 savotalaista. Suojärven pohjoispuolen saloilla oli useita kymmeniä kämppiä. Suojärven savotoilla oli parhaimpina vuosina yli 2000 miestä töissä. Suojärvellä oli kolme teollista sahalaistosta, jotka tarvitsivat paljon puutavaraa.

Ruotinlammen kämpällä Josva Kettunen ja R.Salomaa

Savotoilla oli 1930-luvulla Ilomantsilaisten miesten lisäksi ”jätkiä” eripuolilta Pohjois-Karjalaa. Osa miehistä oli ns. kulkujätkiä, jotka tekivät töitä paikassaan vain yhden talven ajan.

Uittoporukka uittamassa Varpajoella 1930-luvulla

Yhtiöt palkkasivat metsiä vartioimaan metsänvartioita. Metsänvartioita oli Enso Gutzeitin lisäksi Metsähallituksella ja Kaukaalla. Vakinaiset metsänvartijat olivat velvollisia asumaan vartiopiirissään. Heille oli annettu asuttavaksi metsänvartijatila, jossa oli asunnon lisäksi peltoa lehmän tai parin tarvetta varten. Metsänvartijoille maksettiin myös pientä vuosipalkkaa ja aiemmin osa palkasta annettiin viljana. Metsänvartijoiden keskeinen tehtävä oli liikkua ahkerasti vartiopiirissä estämään metsän luvaton käyttöä ja ryhtyä syyllisten etsimiseen ja kiinniottamiseen. Tehtä-

viin kuului valvoa myös kalastusta, metsästystä ja muuta luvaton metsässä liikkumista.

Metsänvartija Antti Eronen perheineen

Antti Eronen Lutikkavaarasta oli metsänvartijana ensin Niemijärvellä, mutta siirtyi Kuolismaan Hilipanvaaraan 1920-luvulla. Antti oli mummoni Alma Nilsenin eno. Elinlammella oli metsänvartijan tila, missä toimi metsänvartijana Allan Neväläinen. Emeliinvaarassa oli metsänvartijana Misa Hattunen, Kuolismaassa Alfred Hurskainen. Ukki-ni sisar Elin Kettunen oli Alfred Hurskaisen vaimo. Suojärven rajalla Kuuttivaaralla oli myös metsänvartijatila, jossa oli metsänvartija.

Ilajan Ruukinpohjan kruununtorppa

Itkajärvestä vesi virtaa Valkkijokea pitkin Koitajokeen

Vuoden 1963 tapahtumia

Ensio Kettunen

Vuoden 1963 alussa tapahtui rahanuudistus, jossa yksi uusi markka vastasi sataa entistä markkaa. Vanhat markat muuttuivat penneiksi. Se vuosi meni meiltä lapsilta ja mummoilta rahanarvon opetteluun. Sään suhteen vuosi alkoi samalla tavalla kuin edellinen pakkastalvi. Tammi – maaliskuulla oli pakkasia normaalia enemmän. Lumi- peite oli aiempia talvia pienempi. Pakkaskaudella kouluun lähtö oli vaikeaa, kuljimme neljän kilometrin koulumatkat jalkaisin. Muistan erään aamun, kun takana oli pitkä pakkaskausi. Pakkanen oli alkanut jo hellittää. Aamulla koulumatkan alkutaipaleella sovimme naapurinpoikien kanssa, että palaamme takaisin kotiin. Seuraavana päivänä kouluun saavuttuamme saimme opettajalta sapiskaa poissaolomme takia. Laura kyseli poissaolon syytä, johon vastasimme ”oli kova pakkanen”. Laura tokaisi meille; ”Toissapäivänä oli kolmekymmentä astetta aamulla pakkasta ja tulitte silloin kouluun. Eilen pakkasta oli alle kaksikymmentä ja olitte poissa. Mitenkä selitätte poissaolonne!” Taisi olla ”pakkaspäivän” lukujärjestyksessä syy poissaoloomme.

Allekirjoittanut lähdössä kevätjuhlaan v. 1963

Hiihtokausi pyörähti käyntiin pakkasten hellittäessä otetta maaliskuun loppupuolella. Koulussa hiihdimme kilometrin pituista latua liikuntatunnin

aikana. Koulumatkat hiihdimme näljäkilometriä aamuin ja illoin. Hiihtokilpailuissa jäin luokkamme pojista viimeiseksi ja taisipa siinä pari tyttöäkin päihittää minut. Näin jälkikäteen ajatellen suksikalustoni taisi olla siitä heikoimmasta päästä. Sukset olivat aikuisten kokoa ja mäystimissä ei kenkä pysynyt paikallaan. Ylämäet jouduin taapertamaan jalan, koska sukset eivät pysyneet jalassa.

Kevät tuli ajallaan, joskin lumet lähtivät maasta vasta äitienpäivän aikoihin. Eräänä toukokuisena aamuna olimme menossa metsäpolkua kouluun. Naapurin aikuiset pojat olivat aamulla aloittaneet heinikon kulottamisen ja kulo oli karannut metsään. Menimme Veijon ja Kaukon kaveriksi samuttamaan metsäpaloa. Tunnin rehkimisen jälkeen saimme palon rajattua ja palokunnan saapuessa paikalle pääosa metsäpalosta oli sammutettu. Kouluun emme ehtineet sinä päivänä. Kevätjuhlaa vietimme pilvipoutaisessa säässä, vettä ropsahdelti silloin tällöin. Kotiin päästyä pellolla ”lantakasat” olivat odottamassa levittäjää. Loppupäivä menikin niiden levityksessä.

Ensimmäinen kesälomapäivä v.1963

Kesäkuun alku oli lämmin ja lehtipuiden silmut puhkesivat nopeasti hiirenkorville. Saimme taas perinteisen polttopuiden sahausurakan, jonka jälkeen saimme viettää viikon vapaata. Lomailun välissä tosin jatkoimme piikkilanka-aitojen korjaamista ja ojien puhdistamista. Muistan erään päivän, kun saimme isältä suo-ojan puhdistusurakan. Aloitimme aamulla ojan kaivamisen topakas-

ti, mutta pian aloimme jutella veljeni kanssa. Aika kului tarinoidessa nopeasti. Isä tuli illalla tarkastamaan ojatyömaata ja saimme sapiskaa liian hitaasta kaivamisesta. Seuraavana päivänä ojaa syntyikin jo monin verroin enemmän. Isä ja vanhin veljistämme kaivoivat kesäkuussa metsäojia Multikankaalla. Eräänä aamuna hän ajeli työmaalle mopolla velipoika kyydissä. Meskenvaarassa, Härkösen Sannin kaupan kohdalla, poliisit Koivuniemi ja Turunen pysäyttivät matkalaiset. Poliisit kyselivät isältä, että ”minnekä miehet ovat matkalla”. Isä kertoi, ”savotoille ollaan pojan kanssa menossa”. Koivuniemi tuumaili, että ”tuo poika se on varmaan alle kaksitoistavuotias?” Velipoika tokaisi vastaan; ”tammikuussa täytin jo kolme-toista”. Siihen Arvi sanoi, että ”sittenpä tässä isäukollesi rapsahtaa sakkoa, kun kyydissä saa olla vain alle 12-vuotiaat ja sinä joudut nyt kävelymieheksi”. Matkanteko loppui velipojalta siihen, mutta onneksi hän pääsi linja-autolla Multikkaan tienristeykseen. Heinäkuussa he kaivoivat metsäojia Putkivaarassa ja myöhemmin Huhtilammella.

Enska, Helena ja äiti Raakel kesällä v.1963

Kesäkuun lopussa alkoi taas jokavuotinen heinäsavotta. Kun olimme saaneet kaikki heinät raskille, lähdimme isäni kanssa mopolla Haukivaaraan mummoni ja enoni luokse kylään. Illalla isä palasi kotiin, minä jäin viikoksi mummolaan. Sovimme isäni kanssa, että palaan perjantaina aamun postiautolla kotiin. Viikko vierähti nopeasti ja torstai-iltana pyysin enoani herättämään minut

aamulla. Perjantaina heräsin postiauton tuttuun pärinään, mutta siihen kyytiin en ehtinyt. Kysyin enolta, miksi et herättänyt minua ajoissa? Eno vastasi, että kulkeehan se auto huomennakin. Periaatteena minulla on ollut lapsesta saakka, että mitä luvataan, se pidetään. Puin päälleni ja sanoin, että lähdän jalan kotiin. Matkaa Haukivaarasta Kuuksenvaaraan kertyi parisenkymmentä kilometriä. Eno yritti estellä minun lähtöni, mutta olin päätökseni tehnyt. Itku kurkussa lähdin taipaleelle ja käveltyäni runsaan tunnin ajan kotia kohti, takaa tuli kuplavolkari, joka pysähtyi kohdalleni. Mies kysyi, minne pojalla on matka? Vastasin miehelle, että olen menossa kotiin Kuuksenvaaraan. Mies käski hypätä kyytiin ja kyseli matkan tarkoitusta. Möhkön risteyksessä jäin kyydistä ja kävelin loppumatkan kotiin. Kotona ihmeteltiin, millä autolla olin tullut kotiin.

Kettusen perhettä kesällä 1963

Meillä oli kotona emäkissa, jonka nimi oli Liisa. Liisa sai sinä kesänä pentueen, joista yksi syntyi yksisilmäisenä. Silmä oli keskellä otsaa. Äitini kauhisteli pentua Liisan kuullen ja seuraavana päivänä kissanpentu oli kadonnut. Muut kissanpentu nimesimme nimillä; Musta, Harmaa ja Ruskea, kissojen turkinvärin mukaan. Mustasta tuli sisäkissa, Harmaa oli ulkokissa ja Ruskea asui koko ikänsä navetassa. Liisa eli 21-vuotiaaksi. Heinäkuun oli lopuillaan. Eräänä aamuna sain äidiltä tehtäväksi hakea kananmunia naapurista, meillä ei silloin ollut vielä omia kanoja. Kävelin naapuriin ja siellä oli kotona vain vanha Mari.

Mari oli ollut jo vuosia sairaaloinen ja makasi oven vieressä olevassa sängyssään. Mari oli syntynyt vuonna 1876. Hän oli ollut aviossa Vuottoniemeläisen Nikita Potkosen kanssa. Kerroin hänelle, että äiti laittoi ostamaan kananmunia. Mari sanoi, että hän antaa munia ja alkoi kaivella tyynystään kananmunia, jotka hän antoi minulle. Palasin kotiin ja sanoin äidille, että Mari möi munat. Äiti kysyi, mistäpä Mari munat sinulle antoi? Vastasin, että tyynyn sisältä. Äitini passitti minut takaisin munakaupoille sanoen, ”Vie Marin munat takaisin. Mari on hautonut munia viikkotolkulla saadakseen niistä kananpoikia”.

Kesä kului nopeasti ja pian oltiin syksyssä. Elokuussa kävimme äidin serkun, Jussi Purmosen luona Parppeinvaaralla. Samalla reissulla kävimme katsomassa Runonlaulajainpirtin rakennustyömaata. Syyskuun alussa aloitin toisella luokalla Kuuksenvaaran koulussa. Opettajakseni tuli Airi Suihko. Hän oli hyvä ja tasapuolinen opettaja. Airin mies Erkki viljeli maata Kuuksenvaarassa ja saimme olla kesäisin ja syksyisin avittamassa häntä maataloustöissä. Erkki maksoi hyvää palkkaa työpäivistä, joten mielellämme autoimme häntä. Lukuvuoden ensimmäisenä päivänä sää oli kesäisen lämmin. Olimme tulossa koulusta ja tulomat-kalla serkut ehdottivat, että mennään tierummun läpi. Pojat ryömivät ensimmäisenä 30 cm halkaisijaltaan olevan betonirummun läpi. Minun läpimeno tyrehtyi tien puolivälissä, jäin kiinni takapuolesta rummun liitoskohtaan. Pakokauhuissani huusin serkkuja avuksi. He saivat vedettyä minut jaloista takaisin ihmisten ilmoille.

Sinä vuonna oli jokaisessa talossa laitettu perunaa kasvamaan normaalia enemmän. Lieneekö syynä ollut Kuuban kriisi tai konfliktit Pakistanin ja Intian välillä, Kyproksella, Algeriassa ja useissa Afrikan maissa. Perunannostoon kaivattiin lapsityövoimaa ja pyysin perunannostoa varten loma. Opettajani Airi myönsi loman hyvillä mielin, sillä olin luvannut olla kahtena päivänä hänen miehensä tilalla perunannostossa. Ilmat suosivat perunannostoa. Muistelen, ettei yhtään sadepäivää sattunut perunannostoloman ajalle. Aloitin ”talkoourakan” setäni Ilmari Kettusen perunoiden

nostolla. Sen jälkeen oli vuorossa Lauri Pyy, Otto Penttisen, Erkki Suihkon ja Otto Kontturin perunoiden nosto. Seuraavalla viikolla oli edessä omien perunoiden nostaminen ja siinä vierähtikin toinen viikko. Nostimme omat perunat talikolla. Tienestit perunannostossa eivät olleet suuria. Setäni Ilmarin ja Laurin Pyy perunannostot isä oli sopinut talkootyöksi. Erkki Suihkolta sain viisi markkaa päivältä, Otto Penttiseltä kolme markkaa päivältä ja Otto Kontturilta kaksi markkaa päivältä.

Liikunnanopettajana toimi Eino Taumala. Eino toi yhtenä syyspäivänä liikuntatunnille vieraaksi yleisluistelun maailmanmestarin Juhani Järvisen. Juhani kertoi omasta luistelu-urastaan ja näytti ensimmäisiä luistimiaan, jotka oli tehty monoista ja sahanteristä. Saimme katsoa ja kosketella hänen maailmanmestaruusmitalia. Hänen esityksen innoittamana aloin syksyn aikana värkätä katkenneesta sahanterästä ja monoista itselle luistimia seuraavan talven koitoksia varten. Muistaakseni sinä syksynä saapui kouluamme vieraaksi myös Mirja-Liisa Kettunen. Hän oli Eino Kettusen tytär Kuuksenvaarasta. Mirja kertoi lähetystyöstä Afrikassa. Samalla hän oli tuonut näytteille Afrikkalaisia esineitä.

Kuuksenvaaran koulu

Syksy toi mukana runsaan sienisadon. Kävimme kyläkaupalla kysymässä kauppias Yrjö Huurinmaiselta, että ostaako hän sieniä. Yrjö sanoi; ”suolattuja ja hyvin ryöpättyjä sieniä ostan”. Pistimme tuumasta toimeen ja keräsimme lähimetsistä sieniä useita saavillisia. Emme tunnistanee sieniä silloin ja suurin osa sienistä lienee ollut leppärouskuja. Saunanpadassa keitimme sienet ja suo-

lasimme ne sankkoihin. Sangot kädessä astelimme kauppaan. Yrjö kyseli, ”Mitä sieniä ämpäreissä on, kun näyttävät niin ruskeilta?” Sienistä suurin osa oli leppärouskua, jonka vuoksi Yrjö ei ostanut meidän sienisaalista. Kotimatalla kippasimme sieniämpärit tienvarren ojaan. Kiukun laantuessa päätin, etten kerää enää sieniä kenellekään. Syksyn aikana Beatles yhtyeen levyt tulivat tutuiksi radion musiikkiohjelmista. Eniten taidettiin soittaa radiossa kappaletta; *All My Loving*... Purukumipakkauksista keräsimme ison kasan Beatles-yhtyeen kuvia, joita vaihtelimme keskenään. Isäni ei tykännyt meidän musiikinkuuntelusta ja pisti usein radion kiinni juuri tärkeällä hetkellä.

Syksyillat pimenivät ja kouluun lähdettiin pimeään selkään. Eräänä pimeänä syysiltana velipojat olivat palaamassa kyliltä kotiin polkupyörillä. Erään pusikon kohdalla metsästä kuului outoa mölinää. Velipoika hyppäsi pyörältään alas lähettään pyöränsä vauhdilla pusikkoon. Äänet muuttuivat huudoiksi, pusikosta ryntäsi poikalouma tytöt kantapäillä. Taisi olla suuri yllätys kuherteleville pareille velipojan lähettämä polkupyörä.

Siihen aikaan kävimme koulua kuutena päivänä viikossa. Samalla tavalla työpäiviä oli työläisillä kuusi päivää viikossa. Sunnuntai oli ainut vapaa-päivä. Eräänä syyskuun sunnuntaina meillä pidettiin pyhäkoulua. Pyhäkoulunopettajana oli maanviljelijä Jussi Piipponen. Pyhäkoulussa oli toistakymmentä pyhäkoululaista, vanhimmat tytöt olivat jo teini-ikässä. Pyhäkoulun aikana ja etenkin sen jälkeen pihamaalla syntyi tyttöjen ja poikien välille kiistaa ja taisi siinä lennellä muutakin kuin sanansäilät. Riidan jälkeen muutamien pyhäkoululaisten vanhemmat ottivat yhteyttä isään kysellen, mitä pyhäkoulussa tapahtui? Isä kuulusteli meitä lapsia selvittääkseen mitä oli tapahtunut. Aikanaan syyllisten etsiminen päättyi ja sen tapahtuman jälkeen pyhäkoulunpito loppui meidän nurkkakunnalla pitkäksi aikaa.

Naapurin isäntä kuoli kotiin syystalvella. Omaiset laittoivat ruumiin arkkuun. Arkku siirrettiin vanhaan vajaan odottelemaan hautajaispäivää. Koulumatkalla jouduimme kulkemaan kyseisen vajan ohi. Aamuisin ja iltaisin pimeän aikana liik-

kuessa, kiersin vajan kaukaa. Taisin karttaa vajaa koko syksyn ajan, vaikka isäntä oli saanut viimeisen leposijan hautausmaalta. Siihen aikaan ei ollut televisioita eikä muita huveja, joten iltaisin kerroimme toisillemme entistä karmeampia kummitusjuttuja. Nämä lienee ruokkineet meidän mielikuvitusta ja pelko tarttui vajan ohi kulkeviin.

Ukkini Pekka Kettusen hautajaiset 1950-luvulla

Talvi vankisti otettaan ja lunta alkoi sataa loka-kuun lopussa. Marraskuussa saimme lukea lehdestä ja kuunnella radiosta suru-uutisia: John F. Kennedyn ammuttiin Dallasissa Teksasissa ja Maarianhaminassa putosi matkustajakone, josta yksi lentoemäntä ja pari matkustajaa jäi henkiin. Marraskuun lopussa Ilomantsin työväentalolla jaettiin vanhoja kenkiä ja vaatteita. Kävimme äitini kanssa katsomassa, löytyisikö minulle sopivaa vaatetta. Ihmisiä oli paljon penkomassa vaatelehtikoita, mutta meidän kohdalta vaatteiden etsiminen ei tuottanut tulosta. Kävimme Lipposen kaupasta ostamassa minulle uudet sarkahousut kunnan antamalla ostolapulla. Ostolappuja jaettiin kouluissa vähävaraisille perheille. Siihen aikaan sarkahousut olivat ”muotia” meidän lapsuudenkodissa, kun varaa ei ollut ostella teryleenihousuja. Joulua saapui ja pian oltiin uuden vuoden kynnyksellä. Monenlaisia tapahtumia ja kokemuksia mennyt vuosi oli tuonut tullessaan. Uusi vuosi oli alkamassa tuoden mukanaan joukon uusia kommelluksia.

Oinassalmen lossi jatkosodan alla kesällä 1941 SA-kuva

Oinassalmen pioneerien tekemä silta jatkosodan aikana (Kuva Möhköön päin) SA-kuva

Oinassalmen silta Möhköstä päin kuvattuna jatkosodan alkuvuosina (Möhköstä päin) SA-kuva

Oinassalmi jatkosodan alkuvuosilta (Ilomantsista päin) SA-kuva

Oinassalmen taisteluhautoja talvisodan jälkeen SA-kuva

Sama paikka 73 vuotta myöhemmin 21.7.2013

Jalasjärven miehiä helmikuussa 1940 Pienen Kuikkalammen rannalla SA-kuva

Sama paikka Pienen Kuikkalammen rannalla 21.7.2013

Karttapiirros edellisen sivun korsunpaikasta

Taivallammen taisteluhautaa talvisodan aikana SA-kuva ja 73 vuotta myöhemmin